

**DATUK NENEK MENJAGA CUCU:
FAKTOR PENYUMBANG DAN CABARAN PENJAGAAN**
(Grandparents raising grandchildren: Contributing factors and challenges in caregiving)

Khadijah Alavi, Doris Dagang & Jamiah Manap

ABSTRAK

Perubahan sosial dan struktur keluarga yang berlaku dalam masyarakat hari ini telah menyebabkan datuk nenek terlibat dalam tugas menjaga cucu. Datuk nenek sememangnya memainkan peranan penting dalam mengukuhkan hubungan intergenerasi keluarga di negara ini. Tugas menjaga cucu yang diambil alih oleh datuk nenek bukanlah suatu tanggungjawab yang mudah. Pelbagai aspek berkaitan dengan permasalahan ini berjaya diterokai. Artikel ini dijalankan bertujuan untuk menganalisis beban dan cabaran yang dihadapi oleh datuk nenek yang menjalankan tugas menjaga cucu sepenuhnya. Pendekatan kualitatif yang digunakan ialah kaedah temubual mendalam keatas 6 responden berumur 60 tahun ke atas untuk mendapatkan pengalaman mereka dalam penjagaan cucu secara sepenuhnya. Hasil kajian mendapati terdapat beberapa faktor penyumbang dan cabaran yang dihadapi oleh datuk nenek yang mengambil alih tugas menjaga cucu secara sepenuhnya. Faktor penyumbang kepada penjagaan cucu merangkumi penglibatan anak dewasa dalam pekerjaan, melanjutkan pengajian, perceraian dan kematian muda. Manakala dari segi cabaran yang dihadapi dalam kalangan datuk nenek ialah beban fizikal, kewangan, kesihatan mental dan kesihatan. Artikel ini merumuskan bahawa dalam era modenisasi, anak dewasa perlu ada kesedaran dan prihatin mengenai kesejahteraan hidup ibu bapa tua (datuk nenek) yang menghadapi pelbagai cabaran dalam menjaga cucu secara sepenuhnya. Justeru itu, keluarga, komuniti dan pihak berkepentingan perlu mengambil tanggungjawab dalam menangani isu penjagaan cucu oleh datuk nenek dengan program dan aktiviti lebih komprehensif.

Kata Kunci: Penjagaan, Cabaran, Datuk Nenek, Cucu, Anak Dewasa

ABSTRACT

Family structure and social changes occurring in today's society have caused grandparents to be more involved in caring for grandchildren. Grandparents indeed play an important role in strengthening intergenerational family ties. The role of taking over care for grandchildren is not an easy responsibility for grandparents. Various aspects related to these problems were successfully explored. This article was under taken with the aim of analyzing the contributing factor and challenges faced by grandparents who carry out full time care of their grandchildren. Qualitative approach of in-depth interview method was used on 6 respondents aged 60 years and

above to obtain their experience as grandparents providing full time care to their grandchildren. The study found several contributing factors and challenges faced by full time grandparenting. Among factors contributing to grandparents taking care of grandchildren are the adult children's involvement in employment, pursuing education, divorce and death at a young age. While some of the challenges faced by the grandparents are the increased burden on their physical, financial, mental health and wellness. This article sums up that in this era of modernization, the adult children needs to have awareness and concern on the well-being of their aging parents who faces a variety of challenges in caring for grandchildren. As such, family, community and stakeholders should provide more comprehensive programme and activities in tackling issues faced by grandparents in providing full time care to grandchildren.

Keyword: caregiving, challenges, grandparents, grandchildren, adult children

PENGENALAN

Peranan keibubapaan datuk nenek merupakan pengalaman yang berlainan bagi setiap individu yang mencapai tempoh perkembangan umur lewat dewasa. Datuk nenek merupakan tempoh masa transisi daripada alam dewasa pertengahan ke alam akhir hayat. Ia juga dikenali sebagai dilema generativiti berbanding kepentingan diri (*generativity versus stagnation*) oleh Levinson (1986). Generativiti ialah konsep merangkumi keibubapaan datuk nenek, penerusan generasi dan ingin melabur sesuatu dalam bentuk kehidupan dan pekerjaan. Generativiti dapat dibahagikan kepada tiga aspek iaitu, generativiti biologi dimana orang dewasa mengembangkan keturunan melalui reproduktif; generativiti keibubapaan dimana penjagaan, mendidik dan membimbing akan dan generativiti kebudayaan dimana orang dewasa mencipta, inovasi dan melestarikan budaya dan adat resam dalam generasi penerus (McAdam, 1990). Transisi peranan keibubapaan datuk nenek juga melibatkan gender, generasi, kesihatan, etnik, kelas sosial dan hubungan datuk nenek dengan anak dewasa juga mempengaruhi perapatan dengan cucu. Pelbagai faktor dikenalpasti transisi peranan keibubapaan datuk nenek dalam kalangan masyarakat Malaysia, antaranya masalah keluarga yang berpunca daripada ibu atau bapa yang menagih dadah, alkohol, pendera dan pengabaian kanak-kanak, penjenayah yang dipenjarakan, kehamilan luar nikah, kesihatan mental, gelandangan, masalah kewangan kronik, penyakit kronik, keganasan rumah tangga, kemalangan jalan raya, kematian dan perceraian ibu bapa dan pelbagai masalah isu yang dihadapi oleh anak dewasa yang menyebabkan datuk nenek perlu mengambil tanggungjawab keibubapaan dalam menjaga cucu.

Penguasaan wanita dalam sesetengah bidang dan pekerjaan mewujudkan pula masalah baru iaitu tanggungjawab mereka terhadap rumah tangga. Ramai dalam kalangan ibu bapa yang bekerja dan kesuntukan masa, menyebabkan mereka berdepan dengan masalah penjagaan anak. Bagi wanita yang sudah berkahwin dan terus bekerja, anak-anak terpaksa dihantar untuk penjagaan warga tua iaitu datuk dan nenek yang sedikit sebanyak telah menyumbang masalah baru iaitu hubungan anak dengan ibu bapa kandung kurang mendapat perhatian dan hak penjagaan. Di Malaysia, salah satu punca utama transisi keibubapaan datuk nenek adalah disebabkan oleh perceraian. Perceraian yang berlaku dalam kalangan suami isteri turut

menyumbang kepada senario dimana anak ditinggalkan oleh ibu bapa dibawah pangkuan nenek mahupun datuk. Anak anak ditinggalkan bersama nenek ataupun datuk atas alasan ibu atau bapa yang mahu mencari pekerjaan, pergi bekerja ataupun menyambung pelajaran. Hal ini telah menyebabkan segala beban menjaga anak-anak tersebut terletak pada bahu si nenek mahupun datuk. Keadaan menjadi lebih parah apabila nenek mahupun datuk yang telah tua tersebut terpaksa menanggung segala kos perbelanjaan bagi membesarkan anak berkenaan. Statistik pendaftaran penceraian mengikut negeri di Malaysia dari tahun 2003 hingga tahun 2013 oleh Jabatan Kehakiman Syariah Malaysia (JKSM, 2014) mendapati bahawa kes perceraian pasangan Islam terutama merekodkan 581,505 kes daripada jumlah tersebut 544,804 kes berjaya diselesaikan manakala 36,701 kes lagi masih dalam proses perbicaraan.

Kes kematian pada umur dewasa yang meragut nyawa kebanyakan ibu bapa juga turut menyumbang kepada transisi peranan. Hal ini disebabkan oleh pelbagai jenis penyakit yang boleh mengundang maut tanpa mengira usia seperti strok, sakit jantung, diabetes dan sebagainya serta mati mengejut akibat daripada kemalangan jalan raya. Hal ini menyebabkan ramai anak-anak yang ditinggalkan oleh ibu bapa mereka dijaga oleh datuk nenek. Begitu juga anak remaja yang hamil nikah juga akan dijaga oleh datuk nenek di mana statistik Jabatan Kemajuan Islam Malaysia (JAKIM) mencatatkan 81,000 anak luar nikah telah didaftarkan sehingga tahun 2011. Umur yang terlibat dalam aktiviti salah laku seks ini ialah sekitar 13 hingga 25 tahun (Metro, 2015).

Proses perbandaran dan perindustrian yang semakin pesat kini secara tidak langsung telah mengubah kehidupan dan tingkah laku masyarakat bandar mencari pekerjaan sesuai dengan pendidikan yang tinggi. Maka ibu bapa yang bekerja di bandar juga kebanyakannya berdepan dengan kos penjagaan anak yang tinggi. Mereka tidak mampu mengambil pembantu rumah asing yang memerlukan upah sehingga RM 800 sebulan. Oleh itu, mereka mengambil keputusan untuk menghantar anak-anak tinggal bersama nenek dan datuk di kampung.

Seiring dengan peningkatan kepadatan penduduk kepada 12 peratus atau lebih 3.4 juta warga tua dan diunjurkan mencecah 15 peratus menjelang tahun 2030 (Raja Nong Chik, 2011). Peningkatan kepadatan populasi warga tua yang sihat perlu dirancangan bagi menggunakan guna tenaga secara optimum oleh kerajaan dan pembangunan masyarakat. Justeru itu, kerajaan perlu meninjau potensi datuk nenek dalam menangani masalah penjagaan kanak-kanak dan remaja yang diambil alih oleh datuk nenek dalam mendidik, membimbing, mengurus dan menjaga anak-anak tersebut. Artikel ini meneroka faktor yang menyumbang kepada keibubapaan datuk dan nenek dalam proses penjagaan cucu. Sejauhmanakah cabaran dan masalah yang dihadapi oleh datuk nenek dalam menangani peranan baru mereka sebagai penjaga buat kali kedua dalam kitaran hidup.

OBJEKTIF KAJIAN

Artikel ini ialah untuk meneroka faktor yang menyumbang kepada keibubapaan datuk dan nenek dalam proses penjagaan cucu.

METODOLOGI

Kaedah penyelidikan kualitatif yang menggunakan kaedah temubual secara mendalam. Persampelan secara bertujuan telah digunakan bagi memilih informan yang sesuai dengan tujuan kajian. Seramai 6 orang datuk nenek yang menjalankan tugas menjaga cucu telah ditemubual. Informan dikenalpasti melalui teknik *snowballing* berdasarkan kriteria seperti jantina iaitu lelaki dan perempuan, kaum yang terdiri daripada Melayu, Cina dan India, Kriteria umur informan iaitu 50 tahun ke atas serta tempoh telah menjalankan tugas menjaga cucu. Temubual digunakan sebagai alat pengumpulan data untuk memperoleh maklumat tentang fakta, perasaan, kepercayaan dan aspek-aspek lain yang ingin diselidik dalam sesuatu kajian atau penyelidikan. Penyelidik telah menjalankan temuduga separa berstruktur.

Kaedah proses data dalam kajian ini terbahagi kepada tiga bahagian. Kaedah tersebut termaksudlah proses mendengar pita rakaman, proses pengekodan maklumat dan proses mempersembahkan data kajian. Proses mendengar pita rakaman: Dalam proses mendengar pita rakaman atau transkripsi data, pengkaji mendengar semula rakaman yang telah direkodkan semasa proses pengumpulan data sekurang-kurangnya dua kali dan kemudiannya membuat transkripsi temubual. Melalui kajian ini, terdapat enam transkripsi temubual telah dijalankan memandangkan terdapat enam informan yang telah ditemubual dalam kajian ini. Selain untuk memudahkan proses penganalisan data, transkripsi ini juga perlu disediakan sebagai bahan bukti bagi kajian ini dan perlu diselitkan dalam ruangan lampiran kajian.

HASIL KAJIAN DAN PERBINCANGAN

Profil Informan

Seramai enam orang informan telah dipilih secara bertujuan oleh penyelidik dalam kajian ini. Bagi memulakan temubual bersama informan, penyelidik telah mengemukakan soalan berkaitan dengan latar belakang mereka terlebih dahulu.

Jadual 1: Profil Informan

Informan	Umur	Status perkahwinan	Pekerjaan	Pekerjaan Pasangan
A	52	Berkahwin	Tidak bekerja	Persara
B	53	Berkahwin	Tidak bekerja	Pegawal keselamatan
C	50	Berkahwin	Tidak bekerja	Pemandu teksi
D	59	Balu	Bekerja sendiri	-
E	66	Balu	Bekerja sendiri	-
F	63	balu	Bekerja sendiri	-

Maklumat latar belakang informan adalah merangkumi umur, status perkahwinan, bangsa dan pekerjaan/pekerjaan pasangan. Informan terdiri daripada datuk nenek yang menjaga cucu.

Informan telah didapati dalam lingkungan umur 52 tahun hingga 66 tahun. Seramai 3 orang informan masih dalam ikatan perkahwinan atau lebih jelas lagi masih ada pasangan suami atau isteri. Manakala tiga orang daripada informan adalah balu dimana pasangan mereka telah meninggal dunia. Dari segi pekerjaan, tiga orang informan didapati tidak bekerja manakala tiga orang lagi bekerja sendiri. Mereka yang bekerja sendiri kesemuanya adalah balu. Pekerjaan pasangan informan adalah salah seorang pesara manakala 2 orang lagi mempunyai pasangan yang bekerja iaitu sebagai pengawal keselamatan dan pemandu teksi. Kepelbagaian maklumat latar belakang informan sedikit sebanyak mampu mempengaruhi dapatan kajian kerana kepakaran serta pengalaman diantara mereka adalah berbeza-beza. Melalui temubual yang telah dijalankan, penyelidik telah mendapati beberapa faktor-faktor yang menyebabkan datuk dan nenek sebagai penjaga cucu.

FAKTOR PENYUMBANG DATUK NENEK MENJAGA CUCU

Penglibatan Ibu Bapa dalam Bidang Pekerjaan

Hampir kesemua informan memberi penjelasan bahawa mereka menjaga cucu rentetan daripada faktor kedua-dua ibu bapa bekerja.

“...dua-dua bekerja. Ibu keja di Mimos, bapanya keja di Toyota,.Toyota Malaysia. Bapa kerja di Klang, mak nya kerja di Bukit Jalil, sebab tu lah nenek jaga dua orang kembar ni.” (Informan A)

“...bekerja. Anak menantu Mak Cik kat Putrajaya lah. Dua-dua kerja kat sana. Tu lah mak cik ni lama dah jaga cucu. Baik lah jaga sendiri daripada suruh orang lain jaga.” (Informan C)

“...ibu dia sekarang keja, duduk kat Shah Alam, keja kilang. Sebab tu lah Mak Cik jaga anak dia orang ni, tak ada orang nak jaga.” (Informan D)

“Ibu bapa dia kerja. Keja kat bank satu, kat insurans satu. Budak ni tinggal ngan nenek sebab tak ada orang yang jaga dia orang.” (Informan E)

Pernyataan ini menunjukkan bahawa penglibatan ibu bapa dalam bidang pekerjaan adalah satu faktor yang membawa kepada isu datuk nenek sebagai penjaga cucu. Ibu bapa sememangnya perlu bekerja bagi memenuhi keperluan dan kehendak dalam kehidupan. Datuk dan nenek merupakan salah satu penyelesaian kepada masalah menjaga anak bagi anak dewasa yang baru mula dalam alam pekerjaan.

Penceraian dalam kalangan Ibu Bapa

Faktor penceraian dalam kalangan anak dewasa juga merupakan faktor datuk nenek terlibat dalam penjagaan cucu. Isu penceraian adalah sesuatu yang tidak asing lagi bagi masyarakat hari ini. Setiap hari pasti ada kes penceraian yang berlaku. Dalam kajian ini, terdapat seorang

informan yang menyatakan bahawa dia menjaga cucu disebabkan oleh anak perempuannya telah bercerai dengan suami. Dalam pada itu, anak perempuannya tersebut terpaksa keluar bekerja untuk menampung perbelanjaan keluarga mereka. Anaknya pula ditinggalkan bersama nenek sementara ibu berkenaan tinggal di luar iaitu berdekatan dengan tempat kerjanya.

“...sebenarnya, anak Mak Cik tu bercerai...yang perempuan tu lah anak Mak Cik, dah cerai dah. Sebab tu lah Mak Cik jaga cucu Mak Cik ni...emm,waktu yang kecil tu berumur tiga tahun lebih..ibu dia sekarang keja,duduk kat Shah Alam...”(Informan D)

Penjelasan oleh Informan D jelas menunjukkan bahawa penceraian merupakan faktor yang menyebabkan datuk nenek menjadi penjaga. Ibu yang telah bercerai dengan suaminya sememangnya akan berdepan dengan pelbagai masalah. Antaranya ialah masalah kewangan, masalah penjagaan anak, di samping tekanan hidup dan sebagainya. Oleh itu, ibu tersebut terpaksa keluar bekerja untuk menampung kehidupan keluarganya. Anak-anak pula ditinggalkan bersama dengan datuk nenek untuk dijaga disebabkan tidak ada jalan lain untuk menjaga mereka.

Penglibatan Wanita dalam Bidang Pendidikan

Dapatan kajian menunjukkan bahawa terdapat seorang informan yang menjaga cucu disebabkan ibu kepada cucu sedang melanjutkan pelajaran di sebuah institusi pengajian tinggi. Manakala, bapa cucu tersebut bekerja untuk menyara hidup keluarga mereka.

“...dorang tak duduk sini, keja. Anak mak cik tu laki. Bini dia sambung belajar, dok belajar lagi sekarang ni...Kolej Komuniti sana...bapa dia keja. Dorang nyewa luar. Dari sini jauh lah...mak ayah dia muda lagi, dorang kahwin awal. Anak mak cik tu baru umur 21 tahun, bini dia umur 20...” (Informan B)

Jelaslah bahawa penglibatan wanita dalam bidang pendidikan merupakan satu daripada faktor yang menyumbang kepada isu datuk nenek sebagai penjaga cucu. Informan telah menjelaskan bahawa dia menjaga cucu kerana ibunya sedang melanjutkan pelajaran di Kolej Komuniti manakala bapa cucu tersebut bekerja. Dalam pada itu, ibu bapa cucu tersebut telah berkahwin pada usia yang agak muda. Kedua-duanya pula tinggal di luar manakala anak telah diletakkan di bawah penjagaan datuk dan nenek. Dalam isu ini, datuk dan nenek memainkan peranan sebagai ibu bapa kedua kepada cucu tersebut. Mereka terpaksa mengambil alih tugas menjaga cucu sebaik sahaja ibu lepas berpantang.

Kematian dalam kalangan Ibu Bapa

Kematian dalam kalangan ibu bapa pada peringkat umur dewasa turut menyumbang kepada isu datuk nenek sebagai penjaga cucu. Kematian boleh berlaku disebabkan oleh penyakit kronik seperti kanser, sakit jantung, diabetes dan juga disebabkan kemalangan. Hasil kajian mendapati bahawa terdapat seorang informan yang menjaga cucu disebabkan oleh ibu kepada cucu tersebut meninggal dunia akibat kanser payudara, manakala ayah kepada cucu keluar bekerja.

“Ibu budak-budak ni kanser payudara. Sejak ibu dia sakit tenat nenek lah jaga cucu ni. Dua tahun ibu dia sakit tenat, sejak tu lah nenek jaga mereka. Ibu dorang meninggal pada bulan September 2012, tapi nenek memang dah lama dah jaga cucu ni, sejak 2010 lagi. Sebab ibu dorang sakit, manalah larat nak jaga anak dia...” (Informan F)

Informan F menyatakan bahawa beliau menjaga cucu atas sebab ibu kepada cucu tersebut telah menghidap penyakit kronik iaitu kanser payudara dan meninggal dunia. Informan telah menjaga cucu sebelum ibu cucu meninggal dunia lagi. Hal ini kerana kanser payudara yang dihidapi oleh ibu berkenaan menyebabkannya terpaksa meninggalkan tugas sebagai penjaga lantaran sakit tenat. Faktor penglibatan kedua-dua ibu bapa dalam bidang pekerjaan merupakan faktor utama yang menyumbang kepada isu datuk nenek sebagai penjaga cucu. Perkara ini kian meruncing apabila gaya hidup sekarang menuntut ibu bapa keluar bekerja untuk menampung perbelanjaan kos sara hidup yang semakin tinggi.

CABARAN PENJAGAAN DATUK NENEK MENJAGA CUCU

Cabaran Fizikal

Status cucu yang dijaga sekaligus boleh mempengaruhi bebanan dan cabaran datuk nenek sebagai penjaga. Ia merangkumi bilangan cucu yang dijaga dalam satu masa, umur cucu, persekolahan cucu, masalah kesihatan cucu dan sebagainya. Bilangan cucu yang ramai sememangnya mendatangkan cabaran fizikal yang besar kepada datuk nenek untuk menguruskan mereka berbanding dengan cucu yang hanya seorang sahaja. Datuk nenek akan mengorbankan lebih masa untuk cucu tersebut lebih-lebih lagi masa tidur pada waktu malam. Datuk nenek akan memainkan peranan seperti menyediakan susu, menukar lampin dan sebagainya. Bagi cucu yang sudah bersekolah pula, datuk nenek akan bertanggungjawab terhadap perihal sekolah mereka seperti menghantar ke sekolah dan sebagainya. Di samping itu, datuk nenek akan memainkan peranan yang lebih bagi cucu yang mengalami masalah kesihatan.

Penyelidik telah mendapati bahawa datuk nenek dalam kajian ini telah berhadapan dengan pelbagai peranan dan bebanan fizikal sepanjang menjaga cucu.

“...dua orang, dua-dua orang perempuan...baru dua bulan setengah... Mak cik lah buat susu, bagi mandi semua tu. Sebab ibu dia keja. Kalau ibu ada,ibu buat sendiri. Tapi, memang mak cik lah yang bertanggungjawab kat semua tu. Mak cik dengan datuk dia lah, kalau mak cik buat susu, datuk tolong jaga cucu, sebab cucu dua-dua kecil tu. Kalau dua-dua nangis, susah jugak.” (Informan A)

“...seorang ni lah. Baru nak masuk enam bulan,tujuh bulam camtu lah...mak cik lah jaga makan minum dia...Mak cik ngan datuk lah jaga dia siang malam, macam baru beranak tu lah. Sebab malam kena bangun buat susu kalau cucu ni nangis. Tapi, nenek dah biasa, tak ade rasa ape lah. Letih tu ade lah kadang-kadang.” (Informan B)

“...cucu dua orang, anak orang hantar seorang. Sulung enam tahun, ni baru nak masuk lima bulan, yang bongsu ni. Sulung sekolah tadika lah, hari-hari datuk dia hantar pergi sekolah, nenek pula jaga yang bongsu dengan seorang lagi tu anak yang orang hantar lah.” (Informan C)

“...dua orang je...cucu yang sulung tu sembilan tahun, darjah 3 dah...yang kecil tu baru lima tahun...dua-dua perempuan...sulung darjah 3, adik dia tu tadika...nenek yang antar pergi sekolah.” (Informan D)

“...dua orang je. Dua-dua sekolah, yang kecap-kecap tu tak payahlah kan...Tahun 1, Tahun 3...hal tinggal kat kite, kita punya lah.” (Informan E)

“...empat orang. Cucu sulung berumur tiga belas tahun, yang bongsu tu baru lima tahun. Dua orang lagi tu sebelas tahun dan 9 tahun. Semua sekolah lah, yang bongsu ni sekolah kat Tadika KEMAS tu. Semua nenek lah yang uruskan sekolah tu, sebab bapa dorang keja.” (Informan F)

Hasil kajian jelas menunjukkan terdapat tiga orang informan yang menjaga cucu yang masih kecil atau bayi. Penjelasan yang diberikan oleh Informan A, Informan B, dan Informan C menunjukkan bahawa mereka menjalankan tugas menjaga makan minum cucu seperti menyediakan susu di samping menjaga kebersihan dan kesihatan cucu. Datuk nenek menjaga kebersihan cucu dengan memberi mandi dan menukar lampin apabila perlu. Hasil kajian turut mendapati bahawa peranan yang dimainkan oleh Informan A lebih mencabar kerana terpaksa menguruskan dua orang cucu kembar yang masih kecil.

Selain itu, terdapat empat orang informan yang menjaga cucu dalam lingkungan umur persekolahan iaitu Informan C, Informan D, Informan E dan Informan F. Hal ini bermakna Informan C sedang menjaga cucu yang masih bayi dan ada yang sudah bersekolah. Datuk nenek yang menjaga cucu yang sudah melangkah ke alam persekolahan sudah pasti akan menguruskan hal persekolahan cucu seperti menghantar mereka ke sekolah setiap hari dan mengambil mereka balik dari sekolah. Selain itu, penyelidik turut mendapati bahawa terdapat lima daripada enam orang informan yang menjaga lebih daripada seorang cucu. Informan F adalah antara informan yang menjaga paling ramai cucu dalam kalangan datuk nenek yang dikaji iaitu seramai empat orang. Hanya Informan B sahaja yang menjaga seorang cucu.

Cabaran Kewangan

Seperti yang kita sedia maklum, wang bukanlah segalanya tetapi segalanya memerlukan wang. Sememangnya zaman sekarang memerlukan duit dalam segala perkara. Dalam isu ini, datuk nenek yang menjaga cucu juga memerlukan wang bagi menyara dan memenuhi keperluan cucu mereka. Misalnya, duit belanja untuk menghantar cucu ke sekolah, menyediakan makan minum cucu dan sebagainya. Dapatan kajian menunjukkan bahawa datuk nenek memperoleh sumber kewangan untuk menyara cucu mereka melalui tiga sumber utama iaitu daripada ibu bapa cucu itu sendiri, duit pesara datuk nenek, dan usaha datuk nenek sendiri.

“...ada, untuk keperluan baby mak dia belilah...mak dia beli sendiri...semua tu mak dia belilah...” (Informan A)

“...mane ade. Kami semualah nyara dia, beli susu semua tu...ade lah duit gaji datuk sikit tu, jadi pak guard, tu lah beli barang keperluan cucu...mak ayah dia muda lagi, dorang kahwin awal...” (Informan B)

“...ibu bapa dia sara dia lah...ade jugak duit pencen, beli barang cucu sikit-sikit, ...” (Informan C)

“...ibu dia sara dia lah, mak dia bagi sebulan tiga ratus untuk jaga anak ni...Ade jugak hasil kebun tu, tambah duit sara hidup ngan dorang, kalau harapkan ibu dia jer yang bagi memang tak cukup lah sebab ibu sorang je yang keja, kena juga belanja makan minum, tem-pat tinggal dia sendiri...dorang pegi sekolah, mak cik pergi kebun.” (Informan D)

“...ibu apa dia tanggunglah...nenek jaga jer...nenek ambil gaji.” (Informan E)

“...bapa dia membantu sikit-sikit je la. Nenek ada juga duit sikit, boleh lah nenek tanggung kos hidup tu. Bapa dia bantu dari segi beli pakaian sekolah waktu dorang nak masuk sekolah awal tahun, baju raya camtu. Lagi pun bapa dorang tak balik setiap bulan. Kalau waktu balik tu ada lah beli baju, bagi sikit wang ...” (Informan F)

Berdasarkan penjelasan yang dikemukakan oleh informan, penyelidik mendapati bahawa kebanyakan informan yang mendapat sokongan kewangan daripada ibu bapa cucu kecuali Informan B yang menyara cucu dengan duit sendiri. Namun, penyelidik telah mendapati terdapat dua orang informan yang masih membelanjakan wang sendiri untuk menyara cucu walaupun mendapat sokongan daripada ibu bapa cucu tersebut iaitu Informan C dan Informan D. Begitu juga dengan Informan F, informan terpaksa menanggung semua kos sara hidup cucu kerana bapa cucu tersebut hanya membantu dari segi membeli pakaian cucu dan tidak memberi wang belanja setiap bulan. Informan tersebut terpaksa mengorbankan duit gaji pesara, dan berusaha sendiri seperti bekerja serta berkebun bagi menampung kewangan menyara cucu. Hal ini kerana datuk nenek tersebut inginkan cucu mereka hidup dengan sejahtera.

Cabaran Kesihatan

Datuk nenek yang menjaga cucu juga berhadapan dengan pelbagai masalah kesihatan. Masalah kesihatan yang dialami boleh terdiri daripada demam biasa mahupun penyakit kronik. Oleh itu, datuk nenek memerlukan penjagaan kesihatan diri, gaya hidup yang sihat serta waktu rehat yang cukup. Datuk nenek yang sudah tua sememangnya terdedah kepada pelbagai penyakit seperti penyakit akibat penuaan iaitu osteoporosis, Parkinson serta penyakit kronik yang lain iaitu tinggi darah, kencing manis dan sebagainya. Hasil kajian ini telah mendapati beberapa orang informan yang mengalami masalah kesihatan. Terdapat juga informan yang terpaksa bergantung kepada pengambilan ubat setiap hari untuk meneruskan hidup.

“...ada yang sikit-sikit tu lah...emm,tapi masalah kesihatan sampai tak boleh jaga baby tu tak adelah,sihatlah...mampu bekerja...emm, mak cik adelah makan ubat. Sebab dulu masa lepas operation mak cik ambil ubat sampai sekarang...bukan kerana jaga baby, sebelum tu lah...” (Informan A)

“...ade jugalah...selalu pergi hospital, tiga bulan sekali...mak cik memang makan ubat hari-hari lah...” (Informan C)

“...sakit sikit tu lah. Macam kencing manis jer...tak ade lah teruk tu. Bolehlah bekerja lagi sikit tu...pergi cek hospital tu ade lah, tapi tak ade lah sampai kena rawatan tu...tapi mak cik memang ade kencing manis, keturunan.” (Informan D)

“...nenek ade. Nenek perlukan ubat.” (Informan E)

“...selalu pening sebab ade darah tinggi. Setiap bulan kena ambil ubat kat hospital. Tapi ubat tu semua free, jururawat yang bagi ubat ngan check. Tak perlu bayar lah.” (Informan F)

Terdapat lima orang informan didapati mengalami masalah kesihatan. Bagi informan A, Informan C dan Informan E, walaupun tidak menyatakan penyakit yang dialami, tetapi dari segi penjelasan yang diberikan penyelidik dapat mengesan bahawa informan tersebut sedang mengalami penyakit kronik. Hal ini kerana mereka memerlukan pengambilan ubat setiap hari untuk menjalani kehidupan seharian. Malah, Informan A ada menyatakan bahawa informan telah menjalani pembedahan dan mula mengambil ubat setelah pembedahan dijalankan. Dalam pada itu, penyelidik telah mendapati seorang informan yang sedang menghadapi penyakit kencing manis iaitu Informan D. Namun, Informan masih mampu bekerja dan menjaga cucu dan hal ini adalah satu cabaran yang besar bagi datu nenek tersebut. Hasil kajian juga mendapati terdapat seorang informan yang menghadapi penyakit darah tinggi iaitu Informan F. Informan F perlu mengambil ubat dan menjalani pemeriksaan di hospital setiap bulan.

KESIMPULAN

Tanggungjawab menjaga cucu bukanlah satu tugas yang mudah terutamanya dalam kalangan datuk nenek yang kian mencapai usia tua. Kajian ini telah dijalankan di Taman Berjaya, Kajang, Selangor. Kawasan tersebut terletak di kawasan bandar dan ramai ibu bapa yang keluar bekerja. Ekoran daripada kesibukkan bekerja, ramai yang meninggalkan anak-anak di bawah pangkuan datuk nenek untuk dijaga walaupun ada yang mengambil alternatif lain seperti mengupah pengasuh dan meletakkan anak-anak di taska. Pengkaji telah memilih 6 orang datuk nenek untuk dijadikan sebagai subjek kajian ini bersesuaian dengan tujuan kajian. Informan telah ditemubual secara mendalam dan identiti mereka dirahsiakan oleh pengkaji.

Selain daripada ibu bapa, kerajaan juga merupakan pihak yang berkepentingan dalam membantu serta memberi sokongan kepada datuk nenek yang menjaga cucu. Misalnya, Jabatan Kebajikan Masyarakat (JKM), Lembaga Kemajuan Penduduk dan Keluarga Negara (LPPKN) dan Kementerian Pembangunan Wanita, Keluarga dan Masyarakat perlu mengambil alternatif

dengan mempelbagaikan program sama ada secara teori mahupun pratikal berkenaan dengan datuk nenek yang sedang menjaga cucu. Di samping itu, semua masyarakat perlu berganding bahu dalam memberi sokongan sosial dan sokongan fizikal kepada datuk nenek terlibat dalam penjagaan cucu.

RUJUKAN

- Dorothy Ayer's Conts. 2007. *Introduction: The Practice and Prospects of Grandparenting in the Pacific*. University of British Columbia, Okanagan.
- Dunifon, R., & Kowalksi-Jones, L. (2007). The Influence of Grandparents in Single Mother Families. *Journal of Marriage and Family*.
- Eun Ha Namkung. 2009. Grandparents Raising Grandchildren. *Ethnic and Household Differences in Health and Service Use*. George Warren Brown School of Social Work, Washington University in Saint Louis.
- Gerald Y. Michaels, Wendy A. Goldberg. 1998. *The Transition Of Parenthood*. Cambridge Press Syndicate of the University of Cambridge.
- Gregory. E. Kennedy. 2006. Updating for Curriculum Development. *Grandparenthood Literature for Family Life Educators*. Central Missouri State University.
- Hj. Ishammudin Hj. Ismail. 2009. *Kaunseling Keibubapaan ke Arah Pembentukan Sahsiah Mulia Bakal Pewaris Negara*. Selangor Darul Ehsan. Aras Mega (M) Sdn. Bhd.
- Jacqueline V. Lerner. 2004. *Working Women and Their Families*. California. Sage Publication
- John Eekelaar, Petar Sarcevic. 2005. *Parenting in Modern Society*. Netherland. Martinus Nijhoff Publisher.
- John O. Copper, Denzil Edge. 2006. *Strategies & Educational Methods*. London. Charles E.Merril Publishing Co.
- Kenneth H. Rubin Ock Boan Chung. 2006. *Parenting Beliefs, Behaviours, and Parent Child Relation*. Britain. Taylor & Francis Group.
- Kim John Payne, Lisa M. Ross. 2009. *Simplicity Parenting*. New York. Random House Publishing Group.
- Kvale S. 1996. *Interviews: An Introduction to Qualitative Research Interviewing*. London.Sage Publications.

- Idrop, D. P., & Weber, J. A. (2001). From grandparent to caregiver: The stress and satisfaction of raising grandchildren. *Families in Society: Journal of Contemporary Human Services*.
- Luciano L'abate. 2002. *Family Evaluation Psychological*. United Kingdom. Sage Publication Ltd.
- Marc H. Bornstein, Miriam R. Linver & Jeanne Brooks-Gunn. 2004. *Parenting : Science &Practice*. London. Publishers Mahwah New Jersey.
- Mark Kramer. 2012. Grandparent and Psychological Parent Right in Oregon after Troxel. Kramer Associates, Portland.
- Meme Hieneman, Karen Child, Jane Sergay. 2006. *Parenting with Behaviour Support*. New York. Paul H. Brooking Publishing.
- Merrim, S.B. 1998. *Qualitative Research and Case Study Application ini Education*. Ed ke-2. Thousand Oaks, Caluff: Sage.
- Mikiyasu Hakoyama & Eileen E. MaloneBeach. 2012. Young Adult Grandchildren's Perceptions of Grandfather Roles. *The American Association of Behavioral and Social Sciences Journal*.
- Nattavudh Powdthavee. 2011. Life Satisfaction and Grandparenthood. *Evidence from a Nationwide Survey*. Nanyang Technological University and IZA.
- Orit Taubman, Ben-Ari. 2008. Becoming and Developing. *Personal Growth in the Wake of Parenthood and Grandparenthood*. The Louis and Gabi Weisfeld School of Social Work, Bar Ilan University, Israel.

Khadijah Alavi, Doris Dagang dan Jamiah Manap
Pusat Pengajian Psikologi dan Pembangunan Manusia
Fakulti Sains Sosial dan Kemanusiaan
Universiti Kebangsaan Malaysia
E-mail: khadijah@ukm.edu.my